

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Иван Георгиев Колев

за дисертационния труд на д-р Николай Тодоров Павлов

на тема

Хайдегер и проблемът за отчуждението

Представеният за дисертационен труд на се състои от Въведение, осем глави (*Исторически контекст и развитие, Хегел и отчуждението на духа, Маркс и проблемът за отчуждението, Труд и Време. Към една онтология на труда, Три аспекта на отчуждението в Хайдегеровата философия, Бъденето-в-истинност като избавление от отчуждението, Псевдоконкретното като отчуждена действителност, Лукач и проблемът за „онтологизираното“ отчуждение*), Заключение и Библиография. Общият обем на дисертацията е 135 страници. Библиографията включва над 50 източника.

Дисертантът съвсем уместно вижда достатъчно основания за актуализиране на проблема за отчуждението именно днес, когато „плодовете на нашия труд застрашават нашето съществуване“. Съвсем коректно е представена преидсторията на идеята за отчуждението като са посочени антични и раннохристиянски мотиви за нейното обособяване в речника на философските идеи. В по-съвременната литература е обърнато най-много внимание на концепцията на Хегел за отчуждението като овъншняване (*Entäußerung*) и отчуждаване (*Entfremdung*), която служи за основен импулс на по-сетнешната теория на Маркс за отчуждението. Авторът демонстрира умело боравене с основни понятия от спекулативния идеализъм на Хегел и задълбочено познаване на едно от най-трудните произведения на Хегел – *Феноменология на духа*. Специално внимание е отделено на ключовата фигура от диалектика на духа – борбата за признание и диалектичката трансформация в отношенията между „господар и роб“. Темата е проследена и на други места в този изключително важен за изясняване на проблема текст като е обърнато внимание също на фигурата „нешастно съзнание“ и на понятието *Buildung*, чрез което темата се свързва с широк културно-исторически хоризонт от немската философия и култура на XIX и XX в.

Посочени са аналогични идеи от социологически теории – идеята за Вебер за „обвивката, твърда като стомана“, ефект от рационализирането на света, а също идеи на Георг Зимел от неговата *Философия на парите*. Съвсем уместно също са реферирани места от *Критика на диалектическия разум* на Жан-Пол Сартр, в които е тематизирано отчуждението.

Дисертантът съвсем логично отделя специално внимание на концепцията на Карл Маркс за отчуждението, като за целта е проследено понятието не само в *Икономико-философски ръкописи от 1844 г.*, но също и в други ръкописи на Маркс – тези от 1857-1859 г., на които в литературата се обръща по-малко внимание, но докторантът старателно е проучил и тези текстове. Отлично впечатление прави и старанието на дисертанта да не пропусне важни автори, които коментират основополагащи за темата текстове. Така например дисертантът не само демонстрира познаване на текстове на Луи Алтюсер и Георги Лукач, които дискутират темата за отчуждението при Маркс, но и с вещина използва техните концепции за детайлизиране на собственото си проучване по въпроса.

Разбира се, централно място в дисертацията съгласно нейния замисъл заема проучването на темата за отчуждението във фундаменталната онтология на Мартин Хайдегер. Дисертантът показва уверено справяне с многобройни канонични с трудността си текстове – цитира двадесет от тях, а също така и значителна част от релевантните към темата коментатори и интерпретатори на Хайдегер. Съвсем основателно е посочено, че основата, от която трябва да се изясни темата при Хайдегер е неговото убеждение за съвременната „забравя на битието“ и необходимостта да се прокарава „онтологична разлика – между битие и биващо“. В хода на изследването на темата при Хайдегер са грижливо изяснени специфични за фундаменталната онтология понятия като *пособие, подръчност, значимост, безродност, пропадане, das Man, техне, инвентар (Bestand), Gestell, изчислимост, призив (Ruf der Gewissen), битие-към-смъртта, скука (Langeweile), предварение (Vorlaufen), образ на света (Weltbild), предваряваща действителност* и др. Сърцевината на проблема при Хайдегер е открита в темата за „бягството от собствените възможности“ като отличителна неавтентичност на съвременния човек. Позитивното друго на фундаментално-екзистенциалното отчуждение в перспективата на Хайдегер е видяна в „пълнотата на екзистенциалните възможности“, което е съвсем правилно резюме на темата в телеологията на крайното човешко съществуване накъм битието. Ценен принос към темата е проследяването на критиката, която Теодор Адорно отправя към фундаментално-онтологичния проект на

•

Мартин Хайдегер. Докторантът не се задоволява само с изясняване на темата в първия период на Хайдегер, но отделя внимание и върху основни текстове от неговия втория период, при което на релевантен анализ са подложени такива солидни и трудни текстове на Хайдегер като тези от *Приноси към философията* (Beiträge zur Philosophie). Докторантът не само с вещина се ориентира в трудната тема за *събитието* (Ereignis) и нейната относимост към темата за отчуждението, но отговаря и на критиката, която Карел Косик отправя към Хайдегер от неомарксистки позиции в хоризонта на една „диалектика на конкретното“.

Позитиви:

1. Съвсем резонна е идеята за проучване на темата за отчуждението в текстове на Мартин Хайдегер от неговия първи и втори период.
2. Сполучливо е съпоставяне на отчуждението при Маркс с неавтентичността при Хайдегер. Съпоставянето е направено с вещина и яснота.
3. Авторът демонстрира отлично познаване на множество текстове на Хайдегер от различни негови периоди.
4. Докторантът познава важни автори от вторичната литература по темата и с умение анализира техните изследвания и оценява аргументите им.

Критични бележки:

Докторантът в общия случай, макар и не винаги, не подлага на критика преводите, които използва, също не използва сравнителен анализ на различни преводи, което особено в литературата за Хайдегер е почти стандартна процедура. Понякога това ограничава възможностите да се уловят нюанси, които са загубени при някой отделен превод. Това е особено важно за случаите, когато не само основният изследователски интерес е насочен към автор, който пише на друг език, но и езикът на автора е специфичен и неговото използване е много съществено за самисъла, търсен на този автор, какъвто е ноторно известен е случаят с философията на Мартин Хайдегер. Напр. *Heimatlosigkeit* на Хайдегер е преведено в българския превод от 2005 г. като „безотечественост“, но както етимологично, така и понятийно, по-точно е да се превежда „бездомност“, защото Хайдегер не използва термина *Vaterland*, а именно *Heimat*. Специално за този случай авторът е имал под ръка два преведени текста с употреба на термина в два различни

текста (Хайдегер 2005 и Хайдегер 1993), преведени от двама различни преводачи, които текстове той използва с различен превод на термина, но не обсъжда разликата. Друг пример е превеждането на *la mauvaise foi* (фигура на Сартр) с „недобросъвестна вяра“, което на български език е трудно употребимо и няма причина да не бъде употребен по-пригодният израз „нечиста съвест“.

Преводът на *Angst* не е безспорен като „страх“, а би трябвало да се разгледа във връзка с линията на тематизиране, която минава през Киркегор и Хегел, което би дало и други нюанси на понятието – напр. тревожност, безпокойство, третирано от по-късно подробно от Сартр. Има няколко явни неточности при преводите: „Сборни издания“ вместо „Събрани съчинения“, „Епохата на световната картина“.

В заключение с увереност заявявам, че дисертацията на Николай Павлов представлява едно оригинално и интересно авторско изследване, поради което ще гласувам положително.

Не мога да пропусна да отбележа, че Николай Павлов е единственият докторант на нашия без време напуснал ни много талантлив колега Христо Стоев и в текста на дисертацията се забелязват следи от благотворното влияние на научния ръководител.- от онази прецизност и задълбочена мисъл, която беше отличителна за философстването на благородната и фина натура на Христо Стоев.

7 април 2023 г.

Подпис:

/доц. д-р Иван Колев/